

کتابشناسی

زیر نظر مظفر بختیار

کتابشناسی کتب کلامی

و منابع تحقیق در تاریخ علم کلام و سرگذشت و آراء متكلمان

- ۱- معتزله
- ۲- اشاعره
- ۳- ماتریدیه
- ۴- منابع اصلی از اهل سنت و حدیث
- ۵- منابع بررسی در مکاتب کلامی
- ۶- منابع بررسی در سرگذشت و آراء متكلمان
- ۷- تحقیقات جدید دانشمندان اسلامی
- ۸- مهمترین تحقیقات خاورشناسان*

۱- معتزله

- ابن ابیالحدید - عزالدین عبدالحمید بن هبة‌الله بن محمد - رسائل مهم او، ۱۹۵۹.
- بن ابیالحدیدالمدائی (۵۸۶ - ۶۵۵) - العثمانی: با شرح عبدالسلام‌هارون، قاهره ۱۹۵۵/۱۳۷۴.
- شرح نهج البلاغه: طهران ۱۲۷۰، مصر ۱۲۹۰ و ۱۳۲۹.
- (۴ جلد): از سال ۱۹۵۹ تاکنون نیز توسعه دارای حیا کتاب‌های عربیه زیر چاپ است و چندین مجلد از آن با مقدمه و حواشی مهدایی، الفضل انتشار یافته است.
- ابن المرتضی - المهدی‌لدين الله احمد بن یحیی (۸۴۰) - حلی - جمال الدین ابو منصور الحسن بن یوسف، مشهور به «علامه» (۵۹۷ - ۶۷۲) - الہیه والامل فی شرح المل والنحل: حیدرآباد ۱۳۱۶/۱۹۰۲.
- البحر الزخار الجامع لمذاهب علماء الامصار: قاهره، ۱۹۴۷ - ۱۹۴۹.
- ابن مسکویه - ابو علی احمد (۴۲۱) - کتاب الفوز الاصرف: مصر، ۱۳۲۵.
- التوحیدی - ابو حیان علی بن محمد (۴۰۳ - ۳۱۲) - کتاب الانتصار: بااهتمام نیسرگ، قاهره ۱۹۲۵؛ ترجمه فرانسوی همراه با متن عربی، به اهتمام البیرنصری نادر، بیروت ۱۹۵۷.
- العقابات: بااهتمام حسن‌الستدوبی، قاهره ۱۹۲۹/۱۳۴۲.
- جاحظ - ابو عثمان عمرو بن بحر (۲۵۵) - کشف المراد فی شرح تجرید الاعتقاد: به تصحیح حاج میرزا حسن‌لواسانی، صیدا - لبنان ۱۳۵۳.
- خیاط - ابوالحسین عبدالرحیم بن محمد (۲۹۰) - کتاب الہیه والامل لابی حیان التوحیدی: به اهتمام دکتر ابراهیم الکیلانی، دمشق ۱۹۵۱؛ المطبعة الكاثوليكية - بیروت ۱۹۵۱.
- البيان والتبيین: ۳ جلد، بااهتمام حسن‌الستدوبی، چاپ اول، قاهره ۱۹۲۶/۱۳۴۵؛ چاپ دوم ۱۹۳۲/۱۳۵۱.
- کتاب الحیوان: ۷ جلد در ۲ مجلد، مصر ۱۳۲۳ - ۱۳۲۵.
- مجموع رسائل (المعاذ والمعاش، کتمان السر و حفظ اللسان، الجدو البزل، فضل مابین الحسادة والعداوة): به اهتمام کراوس و مله هجری، قاهره ۱۹۴۳.
- المحاسن والاصداق: (منسوب به جاحظ) بیروت، مکتبة المرفان.
- الرد على النصارى: همراه باگزیده‌هایی از البيان والتبيین و فصول این کتابشناسی براساس مقاله دکتر البیان نادر درباره علم کلام تدوین شده است.

المفيض الشیخ المفید محمد بن النعمان (٣٣٦ - ٤١٣) اوائل المقالات في العذاہ المختارات: با مقدمه و تعلیقات شیخ فضل الله زنجانی، تبریز ١٣٦٣.

شرح عقائد الصدوق یا تصحیح الاعتقاد: با تعلیقات سیدھبة - الدین شهرستانی، تبریز ١٣٦٤.

کتاب ایمان ابی طالب: بااهتمام محمدحسن آل یاسین، نجف - عراق، ١٣٧٢/١٩٥٣.

المقبلى - شیخ صالح بن مهدی (- ١١٠٨) العلم الشامخ فی ایثار الحق علی الآباء والمتتابع: قاهره ١٣٩٨/١٩١٥؛ قاهره ١٣٣١/١٩١٢.

نیشاپوری - ابو رشید سعید بن محمد کتاب المسائل فی الخلاف بین البصریین والبغدادیین فی الكلام فی الجوهر: بااهتمام ارثربیرم همراء با ترجمة آلمانی، لیدن ١٩٥٢ واصل بن عطا خطب فی التوحید: بااهتمام هوتسما، مجله WZKM. ص ٢٢٥

المعنى فی اصول الدین: ٢٥ جلد در ١٦ مجلد، بر نسخه خطی مورخ ٦٥٦ھ. آن درین دست یافته‌اند، برای آگاهی از فهرست کامل اجزاء موجود این کتاب رجوع شود به مجله: MIDEO (Melanges-Institut Dominicain d'études orientales du Caire), IX, 1958, pp. 281-316.

تنزیه القرآن عن المطاعن: به املاء قاضی عبدالجبار، قاهره ١٩١١/١٣٢٩.

القاسم - امام المنصور بالله بن محمد (- ٢٤٦) کتاب الرد علی الزندیق للعنین ابن المتفق: به اهتمام و ترجمة میکائیل انگلو گویدی، رم ١٩٢٨.

القیروانی - ابو محمد عبدالله بن ابی زید (٣١٥ - ٣٨٥) الرسالة: متن عربی همراء با ترجمة فرانسوی ازلئون برشه، الجزائر ١٩٥٢.

المرتضی - السيد علم‌اھدی ابوالقاسم علی (- ٤٣٦) اعالي السيد المرتضی: ٤ جلد در ٢ مجلد، با تصحیحات و حواشی محمد بدراالدین النعسانی الحلبی، مصر ١٩٥٧/١٣٢٥.

٢- اشعار^٥

جرجانی. شرح شمس الدین محمد کرمانی (شاگرد مؤلف). شرح میف الدین ایمیری. شرح علاء الدین علی ملوسی. شرح حیدر هروی.

الباقلانی - قاضی ابوبکر محمد بن الطیب (- ٤٠٣) کتاب التصیرید: به اهتمام محمود محمد الخضری و محمد عبد الشادی ابوریده، قاهره ١٣٦٦/١٩٤٧؛ به اهتمام ابی یوسف مکاری، بیروت ١٩٥٧.

كتاب البيان عن الفرق بين الم Jugats والكرامات والخيل والكهاة والساخروا الناوجات؛ به اهتمام ابی یوسف مکاری، بیروت ١٩٥٨.

اعجاز القرآن: به اهتمام احمد صقر، قاهره ١٣٧٤/١٩٥٤.

الانصاف فی ما یجب اعتقاده ولا یجوز الجھول به: با مقدمه و حواشی شیخ زاهد بن الحسن الكوتی، قاهره ١٣٦٩/١٩٥٥.

البغدادی - الامام عبد القاهر بن طاهر (- ٤٢٩) الفرق بين الفرق: قاهره ١٣٢٨/١٩١٥؛ به اهتمام کوتی، قاهره ١٣٦٧/١٩٤٩.

كتاب اصول الدین: استانبول، ١٩٢٨/١٣٤٦.

البيجوری - شیخ ابراهیم بن محمد (١٢٧٧ - ١٨٦١) حاشیة الامام البيجوری علی تحفة المرید علی جوهرة التوحید (از ابراهیم اللقالی): مصر ١٣٥٢.

بیضاوی - عبدالله بن عمر فارسی (- ٦٨٥) شرح طوالع الانوار من مطالع الانظار از شمس الدین محمود اصفهانی (- ٦٨٥): قاهره ١٣٢٢.

تفتازانی - سعد الدین مسعود (٧٩١ - ١٣٨٩) کتاب شروح متعدد دارد از قبیل: شرح سید شریف

ابن عساکر - ابوالقاسم علی بن الحسن (٤٩٩ - ٥٧١) تبیین کذب الفتری فیعابض الى الامام ابی الحسن الاشعی: باهتمام میرن، لیدن ١٨٧٨؛ دمشق ١٣٤٧/١٩٢٧.

ابن الهمام - کمال الدین محمد کتاب الصامرة بشرح الصایرة: قاهره ١٣١٧.

اسفراینی - ابوالمظفر عماد الدین (- ٤٧١) التبصیر فی الدین: باهتمام شیخ محمد زاہد الكوتی، قاهره ١٩٤٠/١٣٥٩.

اشعیری - امام ابوالحسن علی (- ٣٣٠) کتاب المقالات الاسلامیین و اخلاف المصلیین: به اهتمام ریشر، استانبول ١٩٢٩؛ به اهتمام محمد محی الدین عبد الحمید، ٢ جلد، قاهره ١٩٥٥.

الابانة عن اصول الدین: حیدر آباد دکن ١٩٥٣/١٣٢١؛ قاهره ١٣٤٨.

رسالة فی استحسان الخوض فی علم الكلام: با تعلیمات اب مکاری، و ترجمة انگلیسی به عنوان The Theology of al-Asari بیروت ١٩٥٢.

ایجی - قاضی عبدالرحمن بن احمد ایجی شیرازی (- ٧٥٦) المواقف فی علم الكلام: باهتمام ابراهیم الدسوی و احمد محمد الحنجری قاهره ١٣٥٧.

معارف اسلامی

- دنیا، چاپ اول، قاهره ۱۹۴۷/۱۳۶۶؛ چاپ دوم، قاهره ۱۳۷۴/۱۹۵۵.
- المنقد من الفسال والموصل إلى ذي العزة والجلال:** دمشق ۱۹۳۴/۱۳۵۲؛ در حاشیة کتاب الانسان الكامل از عبدالکریم جیلی، قاهره ۱۹۴۹/۱۳۶۸؛ متنی عربی همراه با ترجمه فرانسوی از اب فرید جبر، بیروت ۱۹۵۹.
- الجام العوام عن علم الكلام:** در حاشیة کتاب الانسان الكامل از عبدالکریم جیلی، قاهره ۱۹۴۹/۱۳۶۸.
- المصنون به على غير أهله:** در حاشیة کتاب الانسان الكامل از عبدالکریم جیلی، قاهره ۱۹۴۹/۱۳۶۸.
- المستصنف من علم الأصول:** ۲ جزء، در ۱ جلد، قاهره ۱۳۵۶/۱۹۳۷.
- القططان المستقيم:** به اهتمام ویکتور شلحوت، بیروت ۱۹۵۹.
- المکانسی - امام احمد بن محمد**
- کتاب فلسفه التوحید یا اشرف المقاصد فی شرح العقائد: چاپ اول، قاهره، بدون تاریخ.
- المکنی - محمد بن هبة الله**
- کتاب حدائق الفضول و جواهر العقول: قاهره ۱۹۰۹/۱۳۲۷.
- المطفی - ابوالحسین محمد بن احمد** (۳۷۷)
- التبيه والرد على اهل الاهواء والبدع: با تعلیقات شیخ محمد زاده بن الحسن الكوثری، قاهره ۱۹۴۹/۱۳۶۹.
- نسفی - امام عمر نسفي حنفی ماتریدی** (۵۳۷)
- العقائد النسفية: قاهره ۱۹۵۱/۱۳۶۹.
- بنکرید به تفتازانی: شرح العقائد النسفية
- الیافعی - ابومحمد عبد الله بن اسد** (۷۶۸ - ۶۹۸)
- کتاب المرهم العلل المغسلة فی دفع الشبه والرد على المعتزلة بالبراهین والادلة المفصولة مختوماً بعقيدة اهل السنة: به اهتمام دیسون تهافت الفلسفه: با اهتمام اب بوبیج، بیروت ۱۹۲۷؛ با اهتمام سلیمان راسن، کلکته ۱۹۱۰.
- دزی - فخر الدین محمد بن عمر (۵۴۴ - ۶۰۶)
- كتاب الأربعين في اصول الدين:** چاپ اول، حیدرآباد دکن ۱۳۵۳.
- البراهین: به اهتمام سید محمد باقر سبزواری، تهران ۱۳۴۱ ش.
- كتاب محصل افکار المتقدین والمتاخرین من العلماء والحكماء والمتكلمين: مذیل به کتاب تلخیص المحصل از خواجه نصر الدین طوسی، مصر ۱۳۲۳.
- معالم اصول الدين:** در حاشیة کتاب افکار المتقدین والمتاخرین،

خطوط تزیینی بر جام البارسلان

خطوط تزیینی بر بشقاب متعلق به قرن چهارم

از مجموعه عکس آقای رکن الدین همایونفرخ

٤- منابع اصلی از اهل سنت و حدیث

- ابن حزم۔ ابو محمد بن احمد (۱۰۶۳/۴۵۶)۔
الفصل فی الفعل والاهواه والتحل: قاهره ۱۳۴۷.
- ابن حنبل۔ ابو عبدالله احمد (۲۴۱)۔
مستند امام المحدثین: قاهره ۱۳۱۳؛ ۱۳۶۸/۱۹۴۸.
- الردعلى الزنادقة و الجهمیة: استانبول ۱۹۲۷.
- ابن خزیمۃ۔ محمد بن اسحق نیشاپوری کتاب التوحید و انبات صفات الله: قاهره ۱۹۳۷.
- ابن رجب۔ زین الدین ابو الفرج عبدالرحمن بن شہاب الدین کتاب الذیل علی طبقات الحنابلة: باهتمام سامی الدھان و هنری لاوست، دمشق ۱۹۵۱؛ باهتمام الشیخ محمد حامد الفقی، قاهره ۱۹۵۳/۱۳۷۲.
- ابن قتیبۃ۔ امام ابو محمد عبدالله دینوری فارسی (۲۷۶)۔
الاختلاف فی اللفظ والرد علی الجهمیة والمشبهة: به تصحیح محمدزاده الكوثری، قاهره ۱۳۴۹.
- تاویل مختلف الحديث فی الردعلى اعداء اهل الحديث: قاهره ۱۳۶۶.
- کتاب الامامة والسياسة: (منسوب به ابن قتیبۃ) ۲ جلد در ۱ میل، مصر ۱۳۲۲/۱۹۰۴.
- ابن قیم الجوزی۔ شمس الدین ابو عبدالله محمد (۷۵۱)۔
مختصر صواعق المرسلة علی الجهمیة و المعطلة: اختصار محمد بن المؤصل، مکه ۱۳۴۸/۱۹۲۹.
- الجواب الكافی لمن سأله عن الدوای الشافی: قاهره ۱۳۴۶.
- بیهقی۔ امام حافظ ابو بکر احمد (۴۵۸ - ۲۸۲)۔
کتاب الاسماء و الصفات: الله آباد ۱۳۱۳.
- الدارمی۔ ابو سعید عثمان (۲۰۰ - ۲۸۲)۔
کتاب الردعلى الجهمیة: لیدن ۱۹۶۰.
- راغب اصفهانی۔ ابو القاسم حسین بن محمد الردعلى الزنادقة و الجهمیة: استانبول ۱۹۲۷.
- ابن حجر العسکمی۔ ابو العباس احمد بن محمد (۹۷۴)۔
الصواعق المحرقة فی الرد علی اهل البیع و الزندقة: قاهره ۱۳۷۵.
- للمعرفة الاعتقاد الهادی الى سیل الرشاد: قاهره ۱۳۷۲/۱۹۵۳.
- ابن بطة العکبری۔ الشیخ الامام ابو عبدالله عبید الله بن محمد (۳۸۷)۔
كتاب الشرح والابانة علی اصول السنة والديانة: مقدمه وترجمه و تعلیقات هنری لاوست، بیروت ۱۹۵۸.
- ابن تیمیۃ۔ شیخ الاسلام ابو عبدالله عبید الله بن محمد (۳۸۷)۔
رسالة الفرقان: ضمن الرسائل الكبرى، قاهره ۱۳۲۳.
- العقيدة الواسطیة: ضمن الرسائل الكبرى، قاهره ۱۳۲۳.
- رسالة معارج الوصول: ضمن الرسائل الكبرى، قاهره ۱۳۲۳.
- العنقی من منهج الاعتدال فی نفس کلام اهل الرفض والاعتراض: مختص منهج السنة النبویة، اختصار ابو عبدالله محمد الذہبی، با حواسی و تعلیقات محب الدین خطیب، قاهره ۱۳۷۴.
- تقاریظ کتاب منهج السنة النبویة فی نفس کلام الشیعہ والقدیریة: ۴ جلد در ۲ مجله، قاهره ۱۳۲۱-۲۲.
- بيان موافقة صریح المعقول لصحیح النقول: در حاشیة اهل منهج السنة، قاهره ۱۳۲۱-۲۲.
- بغية المرتاد فی الرد علی المفلسفة و القراءة و الباطنية اهل الالحاد من القائلین بالحلول والاتحاد، معروف به «سبعينیة»: قاهره ۱۹۱۱/۱۳۲۹.
- الرسالة العدلیة فی تحقیق العجائز و الحقيقة فی صفات الله: جای سوم، قاهره ۱۹۴۶.
- مذهب السلف القدیم فی تحقیق مسألة کلام الله: قاهره ۱۳۴۹.
- تبیین الجهمیة یا فی تأسیس بلکیم الکلامیة: قاهره ۱۳۲۹.
- ابن الجوزی۔
مناقب الامام احمد بن حنبل: به تصحیح محمد بن الحانجی، قاهره ۱۹۳۵/۱۳۴۹.
- دفع شبهة الشیعہ والردعلى المجمدة من یتحل مذهب الامام احمد: با تعلیقات حسام الدین القدسی، قاهره ۱۳۴۵.
- الردعلى الزنادقة و الجهمیة: استانبول ۱۹۲۷.
- ابن حجر العسکمی۔ ابو العباس احمد بن محمد (۹۷۴)۔
الصواعق المحرقة فی الرد علی اهل البیع و الزندقة: قاهره ۱۳۷۵.

۵- منابع بررسی در مکاتب کلامی

- المقدمة: بولاق ۱۲۲۴؛ الازھری ۱۲۷۷؛ بولاق ۱۳۲۰؛ بیروت ۱۸۸۶؛ بیروت ۱۹۰۰؛ بیروت ۱۹۵۶؛ قاهره ۱۹۵۷.
- ابن وسته۔ ابو علی احمد الاعلائی النفیسه: مجلد ۷، باهتمام دخویه، لیدن ۱۸۹۱.

- ابن الجوزی۔ امام ابو الفرج عبدالرحمن بن علی (۵۹۷)۔
المنتظم فی تاریخ الفلک و الامم: ۱۰ جلد، حیدرآباد کن ۱۹۳۸/۱۳۵۷.
- ابن خلدون۔ عبدالرحمن بن محمد (۸۰۸)۔

- منتخبات من كتاب الأعلاق النفيسة، متن عربي همراه با ترجمة فرنسوى، الجزائر ١٩٤٩.
- ابن دشدش** قاضى محمد بن احمد (٥٩٥) الكشف عن مناهج الادلة فى عقائد الملة: قاهره ١٩٣٥/١٣٥٣.
- فصل المقال فيما بين الحكم والشريعة من الاتصال**: قاهره ١٩٣٥/١٣٥٣؛ ترجمة فرنسوى، چاب اول، الجزائر ١٩٤٢؛ چاب دوم، الجزائر ١٩٤٨.
- ابن سينا** ابو على الحسين بن عبد الله (٤٢٨) الاشارات والتبييات: با شرح خواجه نصیر الدین طوسی و فخر الدین رازی، قاهره ١٣٢٥.
- ابن العبرى** ابو الفرج الملتى (١٢٢٦ - ١٢٨٦ م.) تاريخ مختصر الدول: به اهتمام الاب صالحانى، بيروت ١٨٩٠/١٣٥٨.
- ابن قتيبة** امام ابو محمد عبد الله بن مسلم (٢٧٦) كتاب المعارف: قاهره ١٨٨٢/١٣٥٥.
- ابوالفالد** عماد الدين اسماعيل، صاحب حماه (٧٣٢) المختهر في اخبار البشر: ٤ جلد در ١ مجلد، قاهره ١٣٢٥.
- اشعرى** سعد بن عبد الله قمي (٣٠١) كتاب المقالات والفرق: به اهتمام دکتر محمدجواد مشکور، تهران ١٩٦٣.
- علوى** ابوالعالى محمد حسينى بيان الاديان يا اصول الديانات: ضمن منتخبات فارسى شفر جلد ١ من ١٣١ - ١٧١ چهار باب؛ به اهتمام عباس اقبال، تهران ١٣١٣؛ باب پنجم به اهتمام محمدتقى دانشپژوه، فرهنگ ایران زمين جلد ١؛ تهران ١٣٤٢ ش.
- حاجى خليفة** (١٥٦٧ - ١٦٥٧ م.) كشف الظنون عن اسامي الكتب والفنون: ٢ جلد، استانبول
- ٦- منابع سرگذشت متكلمان
- ابن ابى اصيبيعه** ابوالعباس احمد بن القاسم الخزرجي (٦٦٨) عيون الانباء، فى طبقات الاطباء: به اهتمام امرؤ القيس بن الطحان، قاهره ١٨٨٢/١٢٩٩.
- ابن الآثير** عز الدين ابوالحسن على (٦٣٥) الكامل فى التاريخ: ٩ جلد، بولاق ١٩١٢/١٣٣٥؛ قاهره ١٨٨٤/١٣٥٢؛ بولاق ١٨٧٣/١٢٩٥؛ تصحيح عبدالوهاب التجار، اداره الطباعة المتبصرية ١٣٤٨_٥٧؛ ليدن ١٨٦٦_٧٦.
- ابن التدييم** ابو الفرج محمد بن اسحاق (٣٨٥) الفهرست: به اهتمام فلوگل، ليزيك ١٨٧٢؛ قاهره ١٣٤٨.
- ابن حجر العسقلانى** شهاب الدین احمد بن على (٣٢٨)
- لسان الميزان: ٦ جلد، حیدر آباددکن ٣١ - ١٢٢٩.
- تأريخ الخلفاء: حیدر آباددکن ١٣٢٥.
- ابن خلكان** قاضى القضاة ابوالعباس احمد (٦٨١ - ٦٠٨) وفيات الاعيان وانيا ببناء الزمان: ٢ جلد، قاهره ١٢٧٥؛ ١٨٥٩/١٢٧٥.
- قاهره ١٢٩٩؛ ١٨٩٢/١٣١٥؛ ١٨٩٢/١٣٦٧؛ ١٩٤٨/١٣٦٧.
- ابن سعد** ابو عبد الله محمد بن منيع (٢٣٥)
- كتاب الطبقات الكبير: ٩ جلد، ليدن ٢١ - ١٩٥٤؛ ٨ جلد، بيروت ٨ - ١٩٥٧.
- ابن سيدق** ابوالحسن على بن اسماعيل
- كتاب المخصص: ٧ جلد در ٥ مجلد، بولاق ٢١ - ١٣١٦.
- ابن عبد ربہ** شهاب الدین احمد اندسی (٣٢٨)

- الجهمي**- ابوعبدالله محمد بن عبدوس (٣٣١-). كتاب الوزارة و الكتاب: به اهتمام السقا، الابيارى و شبل، قاهره ١٣٥٢/١٩٣٨.
- الحضرى**- ابواسحق ابراهيم بن على (٤٥٣-). زهرالاداب: ٤ جلد، به اهتمام زکى مبارك، قاهره ١٩٢٥.
- الحنفى**- ابن العماد (١٠٨٩-). شذرات الذهب في اخبار من ذهب: قاهره ١٣٥٠/١٩٣١.
- خوارزمى**- ابوبكر (٢٨٣-). رسائل الخوارزمى: قاهره ١٣١٢/١٨٩٤.
- خوانسارى**- ميرزا محمد باقر موسوى خوانسارى اصفهانى. كتاب روضات الجنات في احوال العلماء والسداد: ٤ جلد در ١ مجلد، چاپ اول، تهران ١٣٥٧؛ چاپ دوم، تهران ١٣٤٢.
- الذهبى**- حافظ شمس الدين ابوعبدالله محمد (٧٤٨-). كتاب تاريخ الاسلام: نسخه های خطی اند استانبول - احمد سرعى ٢٩١٧ (١٩ مجلد): لیدن ٨٦٣؛ پاریس - عربى ١٥٨١.
- ترجمة الامام احمد بن حنبل: مقتبس از «قارین الاسلام»، به اهتمام احمد شاکر، قاهره ١٣٦٥/١٩٤٦.
- میزان الاختدال في تراجم الرجال: ٣ جلد، قاهره ١٣٢٥/١٩٥٧.
- دول الاسلام و كتاب تهذیب التهذیب: حیدر آباد کن، ١٣٣٧/١٩١٨.
- المنقى** عن منهج كلام اهل الرفض والاعتزال: مختصر منهج السنة ابن تيمية، با حواشى و تعليقات محب الدين الخطيب، قاهره ١٣٧٤.
- مناقب الامام ابى حنيفة: به اهتمام محمدزاده الكوتري، حیدر آباد دکن ١٣٦٦.
- تأريخ الاسلام و طبقات المشاهير والاعلام: ٥ جلد، قاهره ١٣٦٧.
- السبكى**- تاج الدين عبد الوهاب بن نقى الدين (٧٧١-). طبقات الشافعية الكبرى: ٦ جلد در ٣ مجلد، قاهره ١٣٤٤.
- السمعاني**- عبد الكريم بن ابى بكر (٥٦٢-). كتاب الانساب: لیدن ١٩١٢.
- السيوطى**- حافظ جلال الدين (٩١١-). بغية الوعاة في طبقات اللغوين والنحاة: قاهره ١٣٢٦.
- طبقات المفسرين: لیدن ١٨٣٩.
- لبالباب في تحریر الانساب: لیدن ١٨٤٠.
- الشعراني**- شيخ عبد الوهاب.
- كتاب الطبقات الكبرى: ٢ جلد، قاهره ١٣١٥.
- صاعد- قاضى اندلسى (١٠٦٩-). طبقات الامم: باهتمام ابى شيخو، بيروت ١٩١٢.
- صدرالدين شيرازى- ملاصدرا (١٠٥٠-). الاسفار الاربعة: تهران ١٢٨٢.
- العقد الفريد: ٣ جلد، بولاق ٣٥٢ - ١٢٩٣؛ قاهره ١٣٥٥.
- بولاق ١٨٩٨/٣١٦ - ١٨٩٩؛ قاهره ١٣٢١؛ به اهتمام احمدامين، الزين و ابراهيم الابيارى، ٧ جلد، قاهره ٥٣ - ١٩٤٥.
- ابن عساكر**- ابوالقاسم على (٤٩٩- ٥٧١).
- تهذیب التاريخ الكبير: ٧ جلد، روضة الشام ٤٩ - ١٣٢٩.
- ابن قتيبة**- ابومحمد عبدالله دينوري (٢٧٦-). كتاب عيون الاخبار: ١٥ جلد در ٤ مجلد، قاهره ٩ - ١٣٤٣/١٩٢٥ - ٣٥.
- كتاب الشعر والشعراء: به اهتمام دخوبه، ليدن ١٩٥٤؛ قاهره ١٣٢٢؛ قاهره ١٣٣٢/١٣٥٥؛ قاهره ١٩٢٧/١٣٥٥؛ به اهتمام احمدشاکر، قاهره ١٣٦٤/١٣٦٤.
- ابن قيم الجوزية**- شيخ شمس الدين ابوعبدالله محمد (٧٥١-). روضه المحبين وزهره المستاقين: به تصحيح احمد عبيد، دمشق ١٣٤٩.
- ابن كثير**- عماد الدين ابوالفداء اسماعيل (٧٧٤-). البداية و النهاية في التاريخ: ١٤ جلد، قاهره ٥٨ - ١٣٤٨/١٩٢٩ - ٣٩.
- ابن نباتة**- جمال الدين محمد (٧٦٨-). كتاب سرح العيون شرح رسالة ابن زيدون: قاهره ١٢٧٨/١٨٦١.
- اصفهانى**- ابوالفرج (٢٨٤-٥٣٦).
- كتاب الاغانى: ٢١ جلد، قاهره ١٩٠٥/٣٢٣.
- التأهلى**- الاحكام في اصول الاحكام: مصر ١٣٢٢/١٩١٤.
- البغدادى**- احمد بن على الخطيب (٤٦٣-).
- تأريخ بغداد: ١٤ جلد، قاهره ١٣٤٩/١٩٣١.
- بيهقى**- ابراهيم بن محمد.
- كتاب المحسن والمساوی: ٢ جلد، قاهره ١٣٢٥/١٩٠٦.
- ابن تغري بردى**- جمال الدين ابوالمحاسن يوسف (٧٨٤-).
- النجوم الزاهرة: ٦ جلد در ٣ مجلد، قاهره ٥٣ - ١٣٤٨/١٩٣٨/١٣٥٧؛ باهتمام بین بول، لیدن ٢ - ١٨٥٥.
- التنوخي**- ابوعلى المحسن بن على (٩٩٤-).
- نشوار المحاضرة و اخبار المذاكرة: به اهتمام خليل مردم، دمشق ١٩٣٥.
- الفرح بعد الشدة: قاهره ٤ - ١٩٥٣؛ قاهره ١٩٣٨.
- التوحيدى**- ابوحيان على (٤١٤-).
- كتاب الامتعة والعوانس: ٣ جلد، به اهتمام احمد امين و احمد الزين، قاهره ٤٤ - ١٩٣٩.
- البصائر والذخائر: به اهتمام احمد امين و احمد صقر، قاهره ١٩٥٣.

الصفدي - صلاح الدين خليل بن ابيك (-٧٦٤)

الوافي بالوفيات: ٣ جلد، جلد ١ به اهتمام ريت، استانبول ١٩٣١؛ ج ٢ به اهتمام ديدرنك، استانبول ١٩٤٩؛ ج ٣، دمشق ١٩٥٣ - نسخة خطى باريس شمارة ٦٦ - ٢٥٦٤ (مجلدات ١٥-٨)، ١٧ - ١٦.

نكت الهميان في نكت العصيان: قاهره ١٣٢٩.

الفيث المصحح في شرح لامية المعجم: قاهره ١٢٩٥
العباسي - ابوالفتح عبد الرحيم (٩٦٣-)

معاهد التصنيص على شواهد التشخيص: ٢ جلد در ١ مجلد،
به اهتمام محمد محيي الدين عبدالحميد، قاهره ١٣١٦/١٨٩٨
برلاق ١٣٧٤.

القرطبي - أبو عمرو يوسف بن عبد البر (٤٦٣ -) مخمر حامى المذاهب الستة

القسطل - ١٣٢٠ جـ ٦ - العدد ٦٥٦ - ٢٠١٣

كتاب أخبار العلماء: باهتمام أمين الخانجي، قاهره ١٣٢٦.

المسعودي، سهاب الدين أبو العباس (٨٢١-)
صبح الأعشى في صناعة الآتشا: ١٤ جلد، قاهرة ١٨ - ٩١٤

فوات الوفيات: ٢ جلد، مصن ١٢٨٣؛ به اهتمام محمد محظوظ الكبي - محمد بن شاكر (٧٦٤)

۷- تحقیقات جدید دانشمندان اسلامی

تاریخ الحضارة الاسلامیة قبل الاسلام و فی العهد الاموی: ۱۹۴۸ بیروت.

بن بدران - شيخ عبدالقادر دمشقى (١٣٤٦-)
المدخل الى مذهب الامام احمد بن حنبل: قاهره ، ادارة
طباعة المنشيرية بدون تاریخ.

فیجر الاسلام: قاهره ۱۹۲۹؛ چاپ چهارم، قاهره ۱۹۴۱.

بن عبدالوهاب - شيخ الاسلام محمد بن عبد الوهاب
روى علوب

صحي الاسلام: ٣ جلد، طاب سوم، قاهره ١٩٣٨.
اقبال - عباس

فهرس مجموعه التوحيد التجديه: حمراء با رسائل دیگری

خاندان نویختی: چهار
هزار ۱۳۴۵ ش.

سما، قاهره ۱۳۴۶.
مودودی شیخ

سیر فلسفه در ایران: ترجمه ا. ح. اربیان پور، تمهیں

القول السديد في علم التوحيد: قاهره ١٩٢٧

ش. ۱۴۴ - عثمان مین

ابراهيم بن سيار النظام و آراؤه الكلامية الفلسفية: قاهره

محمد عبد آراؤه الفلسفية والدينية: قاهره ١٩٤٤
ختيار- ملتقى

موزہر ق مداح احمد . ۱۹۴۶ / ۱۳۶

معتزله بحثی درباب مکتب و نظری به متابع: نشریه معارف
سلام، ش ۳، ص ۸۷

الذاهب الاصلامي: مجموعة الالف كتاب شماره ١٧٧، وزارة احمد بن حنبل حياته وعصره آرائه وفقهه: قاهره ١٩٩٧.

بیشیشی - محمود

رية و التعليم، قاهره - مكتبة الاداب.
والنصر- عمر

البصري - محمد

الفكر الاسلامي الحديث و صلته باستعمار الغربى: قاهره
١٩٥٧

البيطار - شيخ محمد بهجت

محاضرة في علم الكلام: محاضرات المجمع العلمي العربي
بدمشق - ١٩٥٤، ص ٦١ - ١٢٩.

التفنازاني - ابوالوفاء الغنيمى

دراسات في الفلسفة الاسلامية: قاهره ١٩٥٧.

جار الله زهدى حسن

المعتزلة: قاهره ١٩٤٢.

جبرى - شفيق

الجاحظ معلم العقل و الادب: مصر ١٩٤٨.
(١٣٣٨)

القديم و الحديث: به اهتمام محمد كرد على، قاهره ١٩٢٥.

الجزيري - عبدالرحمن

توضيح العقائد في علم التوحيد: قاهره ١٩٣٣.

جوزى - بندرلى

من تاريخ الحركات الفكرية في الاسلام: القدس ١٩٢٨.
بيروت ١٩٥٩.

حسين - دكتور محمد كامل

طائفة الدروز تاریخها و عقائدها: قاهره ١٩٦٢.

الحسيني - سید هبة الدين شهرستانی

المعجزة الخالدة (القرآن): جاب اول، بغداد ١٩٥٠؛ جاب
دوم، بغداد ١٩٥١.

الحصى - نعيم

تاریخ فکر اعجاز القرآن: سلسله مقالات، مجلة المجمع

العرب (دمشق)، از مجلد ٢٢.

الخالصى - شيخ محمد بن محمد مهدي

احياء الشريعة في مذهب الشيعة: ٣ جلد، بغداد ٢ - ١٩٥١.

خلاف - عبد المنعم محمد

العقل المؤمن: بيروت ١٩٥١.

داغر - يوسف اسعد

مصادر الدراسة الادبية: جلد ١، صيدا - لبنان ١٩٦١.

الرافعى - مصطفى صادق

اعجاز القرآن و البلاغة النبوية: قاهره ١٩٢٨.

رشيد رضا - محمد

تاریخ الاستاذ الامام الشیخ محمد عبد: ٣ جلد، قاهره ١٩٣١.

رفاعى - احمد فريد

عصر المأمون: ٣ جلد، جاب دوم، قاهره ١٩٢٧.

زدين كوب - دكتور عبد الحسين

بامداد اسلام: تبران ١٣٤٦ ش.

تاریخ ایران بعد از اسلام: جلد ١، تبران ١٣٤٣ ش.

معارف اسلامي

- الزعبي - شيخ محمد على
هل نحن مغايرون او مسيرون؟ بيروت ١٩٥٥.
- زيان - بهى الدين
الغزالى ومحات عن الحياة الفكرية الاسلامية، قاهره ١٩٥٨.
- سرور - طه عبدالباقي
الغزالى: قاهره ١٩٤٥.
- سليم - شيخ محمد شريف
ملخص تاريخ الخارج: مصر ١٩٢٤.
- الستنذوبى - حسن
ادب الجاحظ: قاهره ١٩٣١.
- شرف الدين - عبد الحسين
كلمة حول الرواية: صيدا - لبنان ١٩٥٢.
- شيخ الأرض - تيسير
الغزالى: بيروت ١٩٦٥.
- صفا - دكتور بحبح الله
تأريخ ادبیات در ایران: جلد ١، جاب سوم، تهران ١٣٣٨؛
جلد ٢، جاب دوم، تهران ١٣٣٩؛ جلد ٣، تهران ١٣٤١.
- تأريخ علوم عقلی در تمدن اسلام: جلد ١، انتشارات
دانشگاه تهران، تهران ٣١ - ١٣٢٩.
- صلیبا - دکتر جمیل
محاضرة عن ابوالهذیل العلاق في حياته و فلسفته: محاضرات
المجمع العلمي العربي بدمشق - ١٩٥٤، ص ٥١٠ - ٥٣٥.
- طباطبائی - سید محمد حسین
شیعه در اسلام: تهران ١٣٤٨ ش.
- مساچات باهاراتی کربن: جلد ١، سالنامه مکتب تشیع -
١٣٣٩ ش.
- طوقان - قدری حافظ
الخلالون العرب: بيروت ١٩٥٤.
- الظواہری - محمد الحسینی
التحقيق النام في علم الكلام: قاهره ١٣٥٢ - ١٣٣٩.
- عبدہ - شیخ الامام محمد (- ١٩٠٥)
رسالة التوحيد: به اهتمام رشید رضا، بولاق ١٣١٥ / ١٨٩٨.
- الاسلام و النصرانية: قاهره ١٩٤٧.
- الاسلام والرد على منتقديه: قاهره ١٩٠٩؛ قاهره ١٩٢٨.
- شرح محمد عبد على الدواني على العقائد العضدية: ٢ جلد،
به اهتمام سليمان دنيا، قاهره ١٩٥٨.
- عزقول - کریم
العقل في الاسلام: بيروت ١٩٤٦.
- غرابة - شیخ حمودة ازھری
الاشعری: قاهره ١٩٥٣.
- الغرابی - علی مصطفی
ابوالهذیل العلاق: قاهره ١٩٤٩.

- تاریخ الفرق الاسلامیة و نشأة الكلام عند المسلمين: قاهره ۱۹۴۸.
- نجار - عبدالله
- منذهب الدروز والتوحید: قاهره ۱۹۶۵.
- النشار - على سامي
- مناهج البحث عند مفكري الاسلام: قاهره ۱۹۵۱.
- ابن تيمیه الحرانی: قاهره ۱۹۵۱.
- نصر - دکتر سیدحسین
- سه حکیم مسلمان: ترجمة احمد آرام، تبریز ۱۳۴۵ ش.
- متن انگلیسی چاپ دانشگاه هاروارد، چاپ اول ۱۹۶۴؛ چاپ دوم ۱۹۶۹.
- نظر متفکران اسلامی درباره طبیعت: از انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۴۲ ش.؛ چاپ دوم، تهران ۱۳۴۵ ش.
- نعمۃ - عبدالله الشیمی
- ہشام بن الحكم: بیروت ۱۹۵۹.
- نقیسی - سعید (— ۱۳۴۵ ش.)
- تاریخ علم کلام در اسلام: مجله دانشکده ادبیات [تهران]، ج ۲ ش. ۱.
- همائی - جلال الدین
- غزالی نامه: چاپ دوم، تهران ۱۳۴۲ ش.
- هیئتہ الدراسات العربیة فی الجامعة الامیرکیة - الفکر الفلسفی فی مائة سنة: بیروت ۱۹۶۲.
- فلسفة المعتزلة: ۲ جلد، جلد ۱، اسکندریه ۱۹۵۰، جلد ۲، بغداد ۱۹۵۱؛ متن فرانسوی، بیروت ۱۹۵۶.
- اهم الفرق الاسلامیة السیاسیة والكلامیة: همراه با ترجمة اضواء علی مسلک التوحید (الدرزیة): بیروت ۱۹۶۶.
- نادر - البهر نصری
- مکارم - دکتر سامی نسبی
- اصوات علی مسلک التوحید (الدرزیة): بیروت ۱۹۶۶.
- فلسفة المعتزلة: ۲ جلد، جلد ۱، اسکندریه ۱۹۵۰، جلد ۲،
- تاریخ الادب العربي: جلد ۳، ترجمة دکتر عبدالحليم نجار، قاهره ۱۹۶۲.
- تاریخ الفلسفة فی الاسلام: ترجمة و تعلیقات محمدعبدالهادی بینس - دکتر س.
- منذهب النزرة عند المسلمين و علاقته بمذاهب اليونان والہند: قاهره ۱۹۴۶.
- حاضر العالم الاسلامی: ترجمة عجاج نوییس، تعلیقات امیر شکیب ارسلان، قاهره ۱۳۴۳.
- فلوتون - ج. فان
- السیادة العربية: ترجمة دکتر حسن ابراهیم حسن - محمد زکی ابراهیم، قاهره ۱۹۳۴.
- تاریخ الفلسفة العربية: ۲ جلد، بیروت ۱۹۵۷.
- القاسمی - جمال الدین قاسمی دمشقی (۱۸۶۶-۱۹۱۴)
- كتاب تاریخ الجھیمة والمعتزلة: مصر ۱۳۳۱.
- كتاب دلائل التوحید: دمشق ۱۳۲۶.
- محجوب بن میلاد
- تحریک السواکن: تونس ۱۹۵۶.
- مدکور - ابراهیم بیومی
- دروس فی تاریخ الفلسفة: قاهره ۱۹۴۰.
- مفہیمی - محمدجواد
- معالم الفلسفة الاسلامیة: بیروت ۱۹۶۰.
- نادر - البهر نصری
- اصوات علی مسلک التوحید (الدرزیة): بیروت ۱۹۶۶.
- فلسفة المعتزلة: ۲ جلد، جلد ۱، اسکندریه ۱۹۵۰، جلد ۲،
- تاریخ الادب العربي: جلد ۳، ترجمة دکتر عبدالحليم نجار، قاهره ۱۹۶۲.
- تاریخ الفلسفة فی الاسلام: ترجمة و تعلیقات محمدعبدالهادی بینس - دکتر س.
- منذهب النزرة عند المسلمين و علاقته بمذاهب اليونان والہند: قاهره ۱۹۴۶.
- العقيدة والشريعة فی الاسلام: ترجمة محمد یوسف موسی - عبدالعزیز عبدالحق - علی حسن عبدالقادر، قاهره ۱۹۴۶؛ ترجمة فارسی بخشی از آن به عنوان «زهد و تصوف در اسلام» بهوسیله

۸- مهمترین تحقیقات خاورشناسان درباره علم کلام

که به زبان‌های اسلامی ترجمه شده است.

بروکلمان - کارل

- تاریخ الادب العربي: جلد ۳، ترجمة دکتر عبدالحليم نجار، قاهره ۱۹۶۲.
- تاریخ الفلسفة فی الاسلام: ترجمة و تعلیقات محمدعبدالهادی بینس - دکتر س.
- منذهب النزرة عند المسلمين و علاقته بمذاهب اليونان والہند: قاهره ۱۹۴۶.
- العقيدة والشريعة فی الاسلام: ترجمة محمد یوسف موسی - عبدالعزیز عبدالحق - علی حسن عبدالقادر، قاهره ۱۹۴۶؛ ترجمة فارسی بخشی از آن به عنوان «زهد و تصوف در اسلام» بهوسیله
- محمد عبدالهادی ابوریده، قاهره ۱۹۴۶.
- گلدتسیپر - (۱۸۵۰ - ۱۹۲۱)
- عکسی و مطالعه علوم انسانی و مطالعه علوم انسانی
- محمد علی خلیلی، تهران ۱۳۳۰ ش.
- دیبور - ت. ج:
- ابوریده؛ چاپ سوم، قاهره ۱۹۵۴.
- ستواد - لوثر وب
- حاضر العالم الاسلامی: ترجمة عجاج نوییس، تعلیقات امیر شکیب ارسلان، قاهره ۱۳۴۳.
- فلوتون - ج. فان
- السیادة العربية: ترجمة دکتر حسن ابراهیم حسن - محمد زکی ابراهیم، قاهره ۱۹۳۴.